

ЧЕТВЕРТА ЧАСТИНА

О, ВАМ, боги старих часів,
прадавній Молоху, Ваале,
я шлю привіт від наших днів.
Пажёрливо-сумні, ви знали
людської крові дивний смак,
людського шквареного м'яса.
Дітей ковтала — цвіт і брак —
страшна утроба ваша ласа.
У каламутних ваших снах,
коли ви снили, кров'ю п'яні,
ні, не ввижались по ночах
вам контури машин незнані,
що візьмуть у полон наш дух
і зроблять нас своїм додатком,
щоб обернути спокій в рух,
що не щадитимуть нащадків,
що мозок вичавлять з голів
і виригнуть у чорний простір
страшне поріддя літаків,
які кришитимуть нам кості.
Не звідали ви міць думок
і горду впертість інтелекту,
що, в небо виміривши скок,
над хмари кидає проекти.

Ви прагли пишних гекатомб,
і пряжили вам страву вашу.
Для вас отруйний вітер бомб
ще не місив людської каші.
Дбав жрець, щоб ваш вогонь не гас,
втикав вам в вуха діаманти
і жертви ніс... Як жалко вас,
боги — нікчемні дилетанти!

НЕПТУН, Венера, Марс, Юпітер, —
усі планети в горній сфері,
летять, немов їх носить вітер,
в яснім, осяянім етері.

І кожна з них — жива істота,
яка кружляє в хорі строгім,
і кожній з них без повороту
своя указана дорога.

І дана всім мета незнана:
вогністі крутяться колеса
туди, де світить із туману
сузір'я дальнє Геркулеса.

Але порода *sapiens homo*,
здійснивши давнішню химеру,
зухвало в політі стрімкому
заноситься у стратосферу.

Вона роздрібнює атоми,
нове вигадує проміння
і посилає зверху громи,
що розпорошують каміння.

І, лад руйнуючи космічний,
той лад, який диктують зорі,
знов дикий хаос предковічний
на згарищах людина творить.

Та дивиться земля на все те,
всміхаючись у злотім житі;
зустрівши на шляху комету,
вона, жартуючи, кричить їй:
»Гей, стережись тепер, хвостато!
Держися осторонь орбіти,
бо научилися літати
мої нікчемні паразити«.

ВИСОКИЙ день стояв ще над ставком
і жовто пах липневим медом,
а я над недописаним листком
хилився новітнім Архімедом.
Кому віддам мережива цих рим,
кому рядок останній звірю,
коли крізь заграви і чорний дим
догляджу хижу постать звіра?
Кому потрібні будуть ще скарби,
у спадок дані нам віками,
коли уздовж шляхів підуть раби,
у далеч гнані батогоми?
Хто здержати здолає навісну
і обуянну шалом силу,
коли я »Noli tangere!« гукну,
щоб захистити витвір милий?
Коли підточить хвиль прибій
хитливі обриси Європи,
чи не змете шалений буревій
і днів моїх страшний літопис?
О, наслухай: крізь вихор, що шумить,
на згарищах, де все німіє,
тонким фальцетом, квилячи, звучить
високий голос Єремії.

ПЛАЧІ ЄРЕМІЇ

1

МОЗОК ятриться й палає.
Хто мені
загасити там здолає
спомини?
Нас вінчав Господь роками
світлими.
Мов тумани над ланами,
квітгли ми.
Знав я благодать Господню
ранками.
Стогне степ тепер голодний
танками.
Невблаганне сонце сушить
дні мої;
мов скажена мідь, у душі
гримає.
Всі поля серпами гніву
скошено.
Всі шляхи в кривавій зливі
зрошено.
Серце крукам на поталу
кидаю.
Чорну кров мою шакалам
видаю.
Жмуттям, як траву, волосся
вирву я.
Стало чорне безколосся
прірвою.

Прорік Господь
моїми спраглими вустами:
Не Я блиснѹ, мов меч, над вами,
щоб вас збороть.
На простір площ,
на міст проспекти гомінливі
не Я проллю в правдивім гніві
сірчаний дощ.
Не землетрус
вам розчахне бездонну прірву.
Не янгол, як траву, вас вирве,
як м'яса кус.
Змертвів ваш дух.
Нікчемним розумом великі,
душею й серцем ви каліки,
збрід недолуг...
А ваших рук
діла нащадкам непотрібні:
повиті димом бомб, безхлібні
сторіччя мук.
Мов дітваки,
що їм вогнем невільно гратись,
з богами зважились рівнятись.
Пождіть віки!
Меткі на сприт,
своїми власними руками
себе понищите ви самі.
Ваш рід обрид.
Не від долонь
Господніх, мудрі, пропадете:
на себе з хмар самі проллете
жеркий вогонь.
Тоді візьму
трубу і витрублю зі світла

нову породу, щоб розквітла
кущем в диму.

3

Мої руки, як веселі птиці,
прилітали на поля
золотої, стиглої пшениці,
і раділа їм земля.
Мої руки, мов чайки ті білі,
опускались на маяк,
а тепер, мов птиці ошалілі,
спокій не знайдуть ніяк.
Крильми б'ють, літають у нестямі
з довгим зойком день і ніч
у спустілім і бездахім храмі,
де росте трава і гич.
Мої світлі руки голубами
залітали в височінь,
а тепер вони нетопирями
все летять у тінь.
Мої руки світ благословляли
на життя і мудрий чин;
хай вони б мені тепер пов'яли,
як по літі зельний крин.

4

Усім гаряча спрага горло сушить:
спалити все на попіл,
загинути в потопі!
В яких дощах омиєте ви душу?
Хто це сказав, що створено людину
по образу Господню?
Ні, в темряві безплідній
її диявол замісив із глини.

Хто це сказав, що плоть людська ожила,
надхнена Божим вітром?

О ні, диявол хитрий
їй вихорем нап'яв жаги вітрила.
І мчить вона у пориві сліпому,
де їй рокочуть труби,
крізь чорну смерть і згубу,
до обріїв нових — у невідоме.
Скеруй, о Боже, лет її угору,
у чисті височини,
бо час, мов срібло, рине
з Твоєї шати в темряві простори.

5

Ти гадаєш: то мій рот реве,
вивергаючи хулу і племінь?
Ні, в мозку, мов птиця, б'ється спомин,
пересохле горло спрага реве.
Але слово, дике, як відчай,
слово те не родиться у ньому.
Переліч душі моєї зломи
і шукай там мого болю край.
Кублиться у серці він, мов гад,
не знайдє тепер до вуст дороги:
тільки стане десь коло порогу —
і повернеться назад.
Ні, то вие і реве, мов звір,
на шпилі найвищої ципреси
моє серце і прокляту месу
посилає у простір.

6

Мій дух блукає сірим вовком
серед румовищ міст.

О, хто збудує й вкриє шовком
нам у майбутнє міст?

Мій голос носиться совою
поміж спустілих хат.

Хто припливе сюди сагою
у сяйві світлих шат?

Мої думки всі кажанами
літають між руїн.

О, хто ударить десь над нами
потужно в злотий дзвін?

Мої страхи нічні щурами
шугають у діра́х.

Хто виведе нас манівцями
на непочатий шлях?

В пустелях міст я вию вовком.

В повітрі пtiчий свист.

Будуймо, криймо злотим шовком
вuzький в майбутнє міст.

7

Проклинаю віщій і пророчій,
посланий від Бога дар.

Все, що громом в віддалі гуркоче,
всю грозу незримих кар,

що століттями десь наростала
і в печерах гір гула,

клекіт, ледве стримуваний, шалу,
вітер чорного крила,

— все в моїх глибинах потаємних
віддавалось, як луна.

В скаргах і погрозах надаремних
все я вичерпав до дна.

Побратавшись між руїн зі псами,
поріднившись з кодлом сов,
вивши на пожа́рищах ночами,

прагну славити любов,
захотів тепер благовістити
людям про новий едем.
Але сиплються метеорити
сторозпаленим дощем.
Знов погрози, вихорі і крики
в мозок мій луною б'ють,
вже клекочуть стоязико
в горлі, полум'ям гудуть.
Знову з нього точаться потоком,
щоби повинню рости,
вдруге водами страшного року
заливаючи світи.

ДРУГА РОЗМОВА З ДУШЕЮ

Я.

ВІТРИ, що дмуть у горна зір летючих,
нас поривали понад темні кручі,
якими горбиться стара земля,
і відкривали вічності поля,
що їх перетяли шляхи надгірні —
мости в простори творчі і безмірні.
Списами світла промені рясні
у мозок просотилися мені,
і ген із зачаклованого круга
порвала враз мене всесильна туга.
Та де ж воно, те полум'я зорі,
що світить о світанковій порі?

ДУША.

Чекай, чекай, щоб я розквітла
у променях безсмертних світла,
бо я ще проростень, стебло,
що ледве з засіву зійшло.

Я.

Той засів, що я бачив, не Господній.
Його посіяв темний дух безодні,
в серцях він полум'ям пожеж загув,
в мозках — пекельним квітом спалахнув.
Чинилися діла страшні, потворні,
діла, мов ніч, безжалісні і чорні.

Де ж ти, о дүше соняшна, була,
коли шляхи нам пїтьма залягла?
Кришила бо луна жажного грому,
світ обертавши в хаос, на атїми.
Крївлею червонилися моря,
де не відбилась ранкова зоря.
Чи не легенда ти, уяви витвір?
Летить земля без керми і без кїтви.
Люд — автомат. О, махіно чудна,
що закрутив веселий сатана!

ДУША.

О, ні! Мені лише вітрила
подерто вщент, і придушили
роки, потрощені на груз.
Важких ще не піднято шлюз.
Удруге я родитись маю
із мук, розпуки і відчаю
там, де найвищий шпиль терпїнь
піднісся стрімко в височїнь.

Я.

Веде, веде мене до тебе віра.
У перших променях, немов порфіра,
вже загорїлись дальні льодівці.
Гряди ж, царице в ранковім вінці!
Крїзь розпачу незбагнену темряву,
крїзь дим пожа́рища і крїзь неславу,
крїзь сніг і гострий вихор хуртовин
я до твоїх простую височин.

ДУША.

Зорі вогнисті орифлями
крїзь болю лютого нестяму,

крізь недосяжності простір
ведуть на горді висі гір.

Я.

Навколо далеч, Господом проклята.
Але, мов сніг, твоя біліє шата,
що утопила в сріблі схил висот,
яким весна помчить потоки вод.

ДУША.

Дивись, зазеленіли зруби.
Чувай, сурмлять вже другі труби,
тобі в туманах і ночах
просурмлюючи світлий шлях.

ЛЕБІДЬ СУОМІ

ФІНЛЯНДІЯ — б'ється об скелі гранітні,
шумуючи, сивий, суворий прибій.

Фінляндія — крик, що серця нам розітне
і дише у душі, немов буревій.

Фінляндія — тверджа незрушна у громі,
що Бог ним нещадно Європу карав.

Вмирає твій лебідь, прекрасна Суомі,
і біле крило по воді розплатав.

Сібеліус грає — і рокотом море
мелодії вторить, і плеще приплив
об скелі і гори, в граніти суворі
і душі у піні, у шумі втопив.

Усе заливає, зростаючи, повінь,
а вітер із рук вириває стерно,
і серце, маленький, розхитаний човен,
налите музикою, йде вже на дно.

Акордом стає непогашений племінь.

Хто тоне у білому шумі без сил?

Вмирає твій лебідь, прекрасна Суомі,
і тане у піні розтерзаних крил.

Сібеліусе, ти із звуків статуї
підносиш у просторінь лунну часів.
Різьбиш ти, й рука твоя владно формує
там мармур, для ока незримий, у спів.
Там буде ще тисячі раз умирати
в музичнім тремтінні останніх зусиль
і смерти ніколи не зможе зазнати
твій лебідь, черкаючись крилами хвиль.

Он варвар, сп'янілий від крові і диму,
вже рушив на тиху озерну блакить,
але по статуї, які, невидимі,
у співі царять, не сягне його хіть.
Їх люта орда в озвірілій нестямі
не строщить і не потовче на гамуз,
бо є неприступні руїні ті храми,
що з звуків будують улюбленці муз.

В ПОРОХ збита, кров'ю злита,
під мазурку, під веселу
Річ потужна Посполита
оксамити знову стеле.
Хай з туману сонце гляне,
як гарцюють, як танцюють
у Варшаві знов улани,
як на конях грає зброя.
В золотистій бурі слави
малиновий прапор має.
Понад море знов держава
дві долони простягає.
Шлезькі гори і долини,
Східні Пруси, — всяку страву
і почавить, і поглине,
а за сто літ перетравить.
В цілім краї знов лунає
»Jeszcze Polska nie zginęła«,
і музика серце крає,
то тужлива, то весела.
Все в червоних квітах маку,
і мазурки чути тупіт.
Та здається, з переляку
все танцює. Всі — як трупи.
В переблїську ста каратів,
замотавши вус на вухо,
у кунтушах ясношаті
мчать магнатів мертвих духи.
Чути дзенькіт, чути стукіт.
То Ягайли і Собеські.

Відбиває закаблуком
такт їм Ванда Васілевська.
Вгору шаблі! Під шаблями
-блями навхрест, т́ук-тук, т́ук-тук,
по паркеті підківками
з нею в парі Корнійчук-чук.

У Лазенках в білім строї
спацірують польські панни,
і вітають їх герої,
не улани нездоланні,
а червоні санкюльоти.
Панни, панни без роботи!
Чи ж голота та босота
вам насипле купи злота?
Гляньте, гляньте, в Бельведері,
там не маршал, пан вельможний,
а советські офіцери.

Під сідельцем, під порожнім,
у морознім, у повітрі,
без вуздечки і без пана,
з стременами в буйнім вітрі
в непрозору даль туману,
в темну мряку, в чорний гуркіт
— з-під копитця сніжні стружки —
мчиться прудко, під мазурку,
білий привид — кінь Косцюшка.

ДВАНАДЦЯТЬ літ — і вже настав кінець
тисячолітньої держави.

І расова теорія, вінець
наук, впадає у неславу.

Он лугом ясна дівчина іде,
а поруч неї — темний мурин.
Любовний шал сильніший від ідей,
бо перескочив через мури,
що їх роками фюрер будував,
коли ще чарував він маси,
їм проповідуючи свій устав
і розмежовуючи раси.

Себе знайде ця пара без розмов,
бо випещена шкура біла
так вабить мурина, і бурить кров
у дівчині те чорне тіло.

Так заливає мозок їй чудна
екзотика африканізму,
що під найлегшим дотиком вона
вже корчиться у пароксизмі.

Нащадки неспоганених племен!

Про чисту дбали ви породу
і мріями заносились ген-ген,
випещуючи білу вроду.
Та досвідом вам вартість темних рас
той мурин доведе найскорше,
якщо він, обминаючи заказ,
кров чорну вам у жили впорсне.
Брежню про підлюдеків і надлюдей
щепивши кожному, як віспу,

не склали ви на »торжищі ідей«
перед Європою свій іспит.
Колись і той в непам'ять відійде,
що вас оголосив богами.
Минеться час. Нова доба гряде,
яка засипле вас дарами.
Гасіть печалі і жалі,
схиліть перед майбутнім чола,
коли замкне народи на землі
любов в єдине видноколо.

МІСТА, ясні троянди жаролиці,
симфонії потужних барв,
що їх створив із мармуру і криці
в красу залюблений різьбяр!
Старі митці, майстри середньовіччя,
різьбивши сотнями років,
наділи кожному із вас обличчя.
Граніт ваш обернувся у спів.
У височінь росли стрільчасті вежі,
казкові з каменю квітки.
Чар електричний розкидав мережі,
як сон прозорі і легкі.
У ніч струмили ви сріблясте світло,
хвилясту млу своїх заграв,
в якій душа безсмертна ваша квітла,
в якій ваш дух п'яний буяв.
Та заширяли угорі армади
птахів, що небо залягли,
і ви, сповиті в темні хмари чаду,
клубками димними спливи.
І заревли розпучливо сирени,
як голоси страшних почвар,
що зметушилися, немов скажені,
коли загув нічний кошмар.
Сікли дітей гроза і дощ залізний,
грім землю на шматки роздер.
Усім у дні страшні і ночі грізні
розкрились пащеки печер.
І рятували нетрі й дикі скелі
від вогняних жеручих злив,

бо в сарабанді сатана веселий
стару Європу закрутив.
Мілян, Полтава, Дрезден, Кельн і Київ!
Дмухнув, позбавив вас лиця
і чорні рани в тілі вашім виїв
пожар, що вижер вам серця.
Ураз він велетнем сторукиим виріс,
дощами фосфору скропив.
Згорнувши вулицю, немов папірус,
всі зариси затер і змив.

Готичні сні і квіти бароккові!
Прекрасний вік ваш догорів,
і не струмить у вікна кольорові
іржава повільно вечорів.
Вже промені не грають на іконах,
на тьмяних фресках базилік.
З-за ґрат покручених, між рам віконних
воронячий злинає крик.
Не можуть бані золоті, що змерхли,
у раннім сонці зацвісти.
Позбивані дзвіницям гостроверхим
у простір знесені хрести.
Спинився давній порив їхній вгору,
бо вже шпилі їм осіклись.
І не ростуть зневінчані собори
геть від землі у Божу вись.

Минуть віки — кому й у сні якому
примаритесь ви, міста,
яким колись — у часі золотому —
щасливо танули літа?
Міста, що, розпорошені в атоми,
вже чорним прахом полягли!
Хто пригадає, як до днів залому
ви пишно в мармурі цвіли?
Невже ж навіки вкрив руїну попіл,
не полишивши сліду літ?

і навіть згинув у страшнім потопі
давен прадавній заповіт?

Поглянь; он проти сонця над горою
шумить береза молода,
і у траві спокійною ступою
чвалає мирна череда.

Мов голуба закам'яніла мрія
— уся в мереживі яснім —
он церква Первозванного Андрія
застигла в політі стрункім
і мов віщує у добі негодній:
»Хай буде далі Бог карать,
та на зелених цих горбах Господня
таки засяє благодать«.

Червоний привид блукає Європою.

Карл Маркс.

З «Комуністичного маніфесту».

ЧЕРВОНИЙ привид по таборах
блукає краєм полонин,
по швабських і тірольських горах
і між баварських луговин.
Не комісари, а майори
всіх на спасенну кличуть путь,
будуючи ті коридори,
що нас додому поведуть.
Пантрують люд советські скавти;
мов жниво, в'яжуть у снопи,
саджають п'ячками на авта.
Щодня чекай! Вночі не спи!
Чому ж у Київ, Крим, Одесу
не ваблять далі гомінкі,
і кидаються під колеса
діди, і діти, і жінки?
Чого тікають у печери,
мов від галер дурні раби,
щоб жити там, як травожери,
в лісах збираючи гриби?
Коли від люду всіх теренів
стрічають опір і протест,
— шлють красномовних Демостенів,
що присягаються на хрест,
що всіх життя чекає щасне
у неосяжному краю,
де правда-воля вже не згасне,
де в січні все — як у маю,

де все не так, як у Тіролі,
де свині-гуси як бики,
де виноград як бараболя,
а полуниці як сливки...
Загомонів уранці табір,
бо ждуть комісію «на чай»,
яка »у мировом масштабе«
змалює нам наш рідний край.
Ось підкотила лімузина,
і з неї виступив майор,
на людний натовп оком кинув
і взяв одразу тон-мажор.
На ньому ордени, пагони
(як за царя!), усе — як слід.
Він дуже любить макарони
і замовляє вже обід.
Це він потужним даром слова
серця захопить у полон.
Усе він: Цезар, Казанова,
Калігула і Ціцерон.
Скликається загальні збори.
В комісії він голова
і перед натовпом говорить
такі проречисті слова:

»Вас, дітей, що заблукали
в хащі, в дальні нетрі міст,
ми збираємо помалу,
вам будуюмо той міст,
яким будете вертати,
заспівавши »Заповіт«,
в степ, де вас країна-мати
вже чекає двадцять літ.

З зачаклованого круга,
де життя — мара і тінь,

чи ж не пориває туга
вас у рідну далечінь?
То шукайте ж ви дороги,
що веде із чужини
на широкі, на розлогі,
на Шевченкові лани!
Не блукайте манівцями,
бо вже вам додому шлях
ми встелили килимами;
квітне він у прапорах,
що палахкотять на вітрі,
мов червоні пломенà.
Всіми фарбами палітри
вам засяє далина!
Вас вітатимуть оркестри.
Тут Дніпро, а там Нева.
Та хіба ж не рідні сестри
Україна і Москва?
Їх єднає в цю хвилину
серця спільний ритм і стук;
буде в них душа єдина,
що не знатиме розлук.
Править там великий геній
(скрізь висить його портрет),
і сказав колись Єсенін,
наш олонєцький поет:
»Если крикнет рать святая:
Жить иди со мной в раю!
Я скажу: Не надо рая,
дайте родину мою!«
Гляньте, як наш край »пролетів«
у потужну силу зріс,
як щетиною багнетів,
мов ялиць вершками ліс,
переблискує і грає
від священного Кремля

по незрушний мур Китаю
наша «русская земля».
В море влийтеся велике:
в нього з шумом понесуть
воду всі слов'янські ріки,
що ще нарізно течуть.

Вас, лиху, обдерту зграю,
вас, бурлаків і нетяг,
щб на чужині чекає?
Шлях циганів і бродяг?
У роки страшні, жорстокі,
в порожнечу мертвих літ
відлунають ваші кроки,
розіб'ються об граніт.
Що ви зорите в тумани,
все ждучи тих кораблів,
що везуть за океани
до чужинних берегів?
Батько Сталін вас вітає!
Вас, як мати немовля,
кличе «родина святая»,
кличе «русская земля!»

Змовк він і повів очами,
наче колом все обдав,
і в оту округлу раму
натовп весь учаклував:
»В соціалістичнім раї
є ялинка, є кутя.
Вам я розчиняю браму
в розмаринове життя.
Заповняйте лиш анкети:
чим твій пращур торгував?
чи твій батько еполети
за царя носив? чи знав,

хто був Сакко і Ванцетті?
і чи діда трапив шляк?
чи сестра була в балеті?
чи у бабки був пістряк?
чи боровся за совети
кумів наймит, твій свояк?
чи дядьки були »кадеты«?
чи носив ти лапсердак?
чи ти жертвував монети
в пам'ять Розі Люксембурґ?
як назвати у сонеті
наш колишній Петербурґ?
що робить, щоб карапети
знали, де зимує рак?
вміститься в ядро комети
міжпланетний концентрак?
хто готує у секреті
(чи гориля, чи макак?)
революцію на Креті?
може пропаганди брак?
як задмухати в клярнети,
щоб розтрясся зодіак
і змішати силюети
у всесвітній кавардак?
як зробити, щоб сервети
в нас були й щоб добрий смак
прищепили нам естети,
щоб советський молодняк
не псував усі кльозети,
щоб із кадрів посіпак
повиходили кадети,
щоб були зі злодіяк
і жандарми, і корнети,
які носять порттабак,
і советські баронети,
щоб ввійшов у моду фрак?

де набрати нам лямети
(бо маршалів — як собак)?
в кого є які кебети?
хто розводить пастернак?
а хто пише тріолети?
хто з вас думає і як
потрощити цю плянету?
хто з вас піп, а хто батрак?»

Як Самсонова Даліла,
що лягала горілиць,
в душу лізе він без мила
і бадає таємниць.
І питає ще: »Чи згода?
Їдемо на курултай,
що єднає всі народи
від Уралу по Алтай?
Тут роки страшні й жорстокі
і пощерблений тридент,
там — зійшла »зоря востока«,
що освітить континент«.

Всі немов би скам'яніли.
Не слова, а чистий мед.
Та крізь натовп преться сміло
чолов'яга наперед
у жакеті, що від тети,
у полатаних штанах,
у підтоптанім кашкеті,
у подертих постолах.
Глянув я на чолов'ягу
з подивом: бродяга цей,
то ж був той козак-нетяга,
чичероне мій Еней.
Загорілий, сіроокий,
битий вітром, наче глід,

став зухвало — руки в боки —
і дає вже відповідь:

»Це вам роки страшні, жорстокі.
Вам Стенька Разін і Єрмак.
А нам — поля й степи широкі,
і у полях рожевий мак.
Вам — комсомолки: личко в пудрі
і «папіроска» у зубах;
а нам колись філософ мудрий
накреслив свій мандрівний шлях.
Вам завірюшна ніч — відрада.
Не тішить вас гарячий день.
А нас Скворода провадить
у Сад Божественних Пісень.
Палаці вам, а нам — левади.
Вам скутий кригою Сибір,
страшні пиятики й брвади.
А нам — надгорній спокій зір.
Кохайтесь в татарській волі,
в розпусті лютої орди.
А ми підём шукати долі
зі співом: »Господи, гряди!«
Вам обшири, що кров'ю змиті,
а нам — розмаяні жита,
простір безсмертної блакиті
і сонця повинь золота.
Вам зрадницькі і темні змови
і самозванці-штукарі,
Отреп'єви і Пугачови,
що повиходили в царі.
А нам Данилова корона,
протоптаний варягом слід,
і Ярославові закони,
і Мономахів заповіт.

Вам хвиля намулу і бруду
приблуду винесла, який,
кавказьку давши вам полуду,
сів задом на престол святий.
А ми воліли закопати
гетьманську булаву й бунчук,
аніж безславно їх віддати
комусь до розбишацьких рук.
Солдатська пісня вам весела
і аракчєєвський режим,
потьомкінські атрапні села
і мертвий міт про третій Рим.
А ми в пісні вкладаєм тугу
за вербами, які шумлять,
викохуючи ту потугу,
в якій повстане наша рать.
Опрічники царя Івана,
що кермували іспокон,
невільничі вам каравани
женуть у дальній Усевлон.
Вам дикий дух прадавніх ханів
і каторжний, харпацький рай,
якого вигадав Стаханів,
і мур, яким обдавсь Китай.
А нам неїжджені дороги,
повільний темп, бо драбиняк
воли нам тягнуть круторогі,
які бредуть собі сяк-так.
То якось до святинь далеких
доїдемо або дійдєм.
Рим, Царгород, Париж та Мекка,
що владно ваблять нас, — не Кремль.
І нам, паломникам на захід,
затрублять сурми золоті,
що князем славу рокотаху,
коли ми станем на меті».

Не чекав такої я промови
від нетяги-пустуна,
бо не сподівався того слова
від Енея-жартуна.
Ще додав він: »Істину священну
проголошував Христос,
і за правду, щиро ізреченну,
радо я піду на стос«.
Оплески ту річ його вітали,
а майор сердито встав,
з гордим виглядом Сарданапала
крок до авта спрямував.
Згас, мов лямпка, в серці хитрий замір,
він до лімузини сів,
а навколо знявся свист і гамір,
і розлігся спів.
Та мотором лють загуркотала.
Рушив він — і з пліч гора,
і ще довго, ніби дзвін метала,
вслід лунало: »Не пора!«

БАТЬКІВСЬКИЙ край у згарищах чорніє,
і кучерявиться по селах дим,
та льодівцями срібними лисніє
тобі Тіроль, нагадуючи Крим.

До рук узявши посох сукуватий,
попростував ти у чужий простір;
щоночі смуток будеш дарувати
тремкому сонмові холодних зір.
Вони ж ті самі тут, рясні сузір'я,
які світили між подільських лон.
Поглянь, он осявають верхогір'я
Кассіопея, Віз і Оріон.

Вони ведуть тебе у невідоме,
і, може, десь за кряжем кам'яним
все буде так, як то було удома:
пахучий степ із полином терпким,
(євшане мій, люблю тебе ще й досі!),
кінь вороний серед високих трав,
що, бродячи, обтрушує з них росоу;
татарське зілля, крик качок і став.
Не став, а дзеркало, що нерухомо
відбило небо ранкове, смутне,
а овид — ніжна прозолоть соломи —
на сході тьмяному ось-ось блиснє.

Роки неповоротні, невимовні
у млі повстали видивом живим:
ти знову, пливучи в хиткому човні,
зориш — і тане далеч, як той дим.

О, ні, то деревій навів чари:
ти мимохідь його зірвав, розтер —

дух степовий війнув, і ось пожари
він голубі роздмухує тепер.
То завертілося, мов каруселі,
все пережите, дальне і близьке.
Поглянь: довкола незнайомі скелі,
шумить потік, он озеро гірське
і спадиста тірольська полонина;
між трав дзеленькають стада корів;
а ти — чужа, заблукана людина,
що проминув її Господній гнів.
Ти стратив все: лише зірчає небо,
мов плахту дорогу, в дорогу взяв.
І що тобі, бездомному, ще треба?
Вже у дитинстві в ньому ти втопав.
Куди б ти не пішов, потужний вітер
тобі несе сузір'я рідні вслід,
і скрізь, і завжди над тобою світить
знайомих обрисів іскрястий цвіт.
І де б ти не блукав, у кожнім краї
той самий напинається намет.
О, скрізь під рідним небом спочиває
жебрак, мандрівник, лицар і поет.

СОНЯШНИК

У КОЖНІМ краї символом є квітка,
яка стає окрасою садка:
у Англії стокротка-маргаритка,
а у французів лілія струнка.
Черешня й хризантема у Ніппоні
(вони ввійшли в його казковий міт)
і викоханий в теплому підсонні
в Єгипті лотоса зірчастий квіт.
А на Україні — соняшник. У гурті
квітчастому, над морем мальв, жоржин,
лукавих чорнобривців і настурцій
самотньо пнеться він до височин.
О Дажбогів високий, пишний квіте,
що день по дні вбираєш літній жар,
щоб над ланами радісно ряхтіти
і виплекати нам зернистий дар!
Свій повний диск до вечора від ранку
ти повертаєш сонцеві услід,
мов лицар, в небі стежачи коханку,
весь час, вітаючи, підносить щит.
То ти на схід, на південь, то на захід
скеровуєш — премудрого Творця
хімерний і вибагливий винахід —
свій жаропломенистий круг лица.
Чи ж не так само ти, Україно спрагла,
ясного Хорса квіте золотий,
до сонця обертаєш чоло смагле
і стежиш пильно слід його тривкий!

Нехай тебе пожарами спалили
й драконів засів сіють на полях,
а ти — тягнись до горнього світила,
зори, зори вогнистий в небі шлях.

ВАЛЬПУРГІЄВА НІЧ

З гір аж до моря уступи сягають,
Люди прозвали їх »Чортові сходи«,
Ходять злі духи по них, та збігають
Гучні веснянії води.

Деся Українка

ДОСВІТНЯ мла в проваллях вирувала,
і, мов видіння втілені туги,
з туману ранкового виринали
Баварських Альпів ланцюги.

Позаду вже лишився Берхтесгаден,
і піді мною Кенігсзе темнів,
мов скельна чаша, сповнена принади
суворо-чорних вечорів.

Я йшов між гір вузьенькою тропою.
Десь розірвалася запона мли,
і, зачаровуючи долиною,
простори в вічність попливли.

Там загойдавсь у соняшнім промінні
новонароджений рожевий день,
напівукритий ще гірською тінню,
день — дальній відгомін пісень...

І враз почув я за собою кроки,
то горолаз якийсь мене здогнав,
середніх літ, вродливий і високий, —
маляр-мистець чи доктор прав.

З-під оксамитно-чорного берета,
з чудним пером дививсь він так, немов
зійшов зі старовинного портрета:
колишній лицар-звіролов.

Але сучасним був тяжкий наплечник,
не пристосований до давніх мод.
Зо мною порівнявшись, дуже гречно
він привітав мене: »Grüss Gott!«

А далі ми попростували поруч.
»Я вельми радий, що собі придбав
супутника, — я мовив... — Саме в пору...«
і трохи загодя додав:

»Отож знайомі будьмо. Звусь я Кленом«.
Він уклонивсь: »Магістер Фавст, а фах
мій — вчений маг. Не раз із цим іменням
Ви зустрічалися в книжках«.

Я скам'янів ураз: »Невже той самий?«
»Той самий! — з усміхом він відповів.
— Як Мефістофель вів мене горами,
як потім Шпенглера я вів,

так поведу і Вас на верховину,
де Чортів Млин, де Фунтензе лиснить.
Там ніч Вальпургієву з Вами стріну,
що вже ось крилами шумить«.

»В Вальпургієву ніч не тут, а в Гарці,
на Брокені злітаються відьми.
Лиш там вони товчуться в дикій сварці.
Про це довідалися ми

давно, — промовив я, — із творів Гете«.
А Фавст на це: »Традицію стару
відкинуто, відколи на плянету
нагнав розчухрану мару

та оселився в цих баварських горах
отой, що звав його народ вождем,
і що, зухвало стерши світ на порох,
творити став новий едем».

»Так от, — подумав я, — де осередок
нечистих духів, демонів, відьом.
Так ось куди великий бісів предок
вночі літає кажаном!«

»Свиняча стежка« нас вела угору,
страшна, крута між кам'яних пустель.
Ми спочивали, як нас брала змора,
в вибоїнах блакитних скель.

До озера, що Фунтензеєм зветься,
аж пізно надвечір ми доп'ялись.
»Послухайте, як серце пекла б'ється
і кров жене у горню вись«,

— промовив Фавст. І, приложивши вухо
до скелі, вчув я: в надрах тих глибин,
мов шум коліс, щось пульсувало глухо.
Оце ж і був він: Чортів Млин.

Округле озеро вже олов'яним
бралося полиском, а угорі
стояла хатка. »Ляжмо спать, бо встанем
сьогодні ми о північній порі«,

— порадив Фавст. Зайшли ми й по вечері
улаштувались в хаті на нічліг,
де крізь розчинені наостіж двері
світив нам місяць-білоріг.

Сон доторкнувся пучками до повіків,
спливали нам години в чорноту,
аж поки відгомін далеких криків
прошився в темряву густу.

Тоді »Вставаймо! — Фавст до мене мовив.
— Вже почалась містерія віків,
в якій живою плоттю стало слово
що сатана ним володів«.

Ми з хати вийшли. Озеро вкривала
синява сталь, блискуча і тверда,
над ним заграва від зорі стояла,
хоч ніч була ще молода.

ФАВСТ.

Ми поза межами простору й часу,
і це — світанок нашої землі.
Злетілись духи, до видовищ ласі,
і ось бринять, немов джмелі.

Встає давно минуле, мов сучасне,
спливає з надрів спалених років:
ніколи не згасав і не загасне
вогонь, що раз заплomenів.

Я.

Хто є той молодий з лицем прекрасним,
у срібнім панцері, що з нього в ніч
заграва зимна б'є промінням ясним,
проинявши світлом кожну річ?

ФАВСТ.

Отой в озернім центрі, що на рифі
сидить, прозорому, немов кришталь?
То сам володар демонів — Люцифер,
а вколо нього дев'ять краль.

На знак його в пекельній сарабанді
завертяться з бісицями чорти;
і, як би там не розпинався Ганді,
кров буде ріками текти.

Я.

А хто ті четверо навколо трону
володаря безодень і глибин,
що разом з ним складають дивне ґроно,
срібляючи, немов полин?

ФАВСТ.

То є архангели його. На чаті
струнчать там Вельзевул і Веліяр,
Сатанайл і Бефарот рогатий,
що рясно сіють зерна чвар.

Я.

Погляньте, он Люцифер, здвигши брови,
підвівсь і випростався на ввесь ріст,
немов зібрався голосить промову,
і світить трон, як аметист.

ФАВСТ.

Заграва дужче б'є. Ходім на плесо,
щоб ліпше зблизька бачити і чуть,
коли там розпочнеться чорна меса
і сколихнеться каламуть.

Дивіться, як розсунулося коло
отих суворих скель і млистих гір,
щоб умістити кодло з вогкодолу,
що полонило чорний бір.

Я.

Ми вже на озері. Круг нас повстали
прозорі мури, чисті, мов кришталь.
Мов з місячного променю зіткали
їх невидимі руки ткаць.

ФАВСТ.

Тепер ніяк ми звідси не втечемо.
В полоні нас тримає світлий гмах.
Тож будем слухати нічну поему,
в яку Люцифер нас утяг.

ЛЮЦИФЕР.

Благословен хай буде вир і хаос,
той вир, в якому трощаться світи.
Сюди жага покликала лиха вас,
відьми, бісиці і чорти!

Крилаті сонми демонів, покірні
моїм велінням, примхам і сурмі,
що роздирає простори безмірні
зухвалим криком »Світ є мій!«.

Давайте звіт про те, що ви творили,
що знищили, що зруйнували вщент!
Усім життям владають темні сили,
та їх скеровує момент.

САТАНАЇЛ.

Створив Господь світи. Чіткі орбіти
накреслив він планетам і сонцям.
Він виростив кущі й духмяні квіти
і овоч дав він деревам.

Але на золотій, розлогій ниві,
скрізь, де шумить колоссям простір піль,
я, насадивши будяка й кропиви,
посіяв руту і кукіль.

ВЕЛІЯР.

Створив Господь олєня і корову,
гарячого, шляхетного коня,

а я — пантер, вовків, що прагнуть крові
і їх винищують до пня.

ВЕЛЬЗЕВУЛ.

А я створив кліщі, блощиці, блохи,
щоб мучили і позбавляли сну,
і тих, і тих кусаючи потрохи,
та ще зажерну сарану.

БЕФАРОТ.

А я — манесенькі, страшні мікроби,
які несуть потужним тварям смерть.
Пішли по світі пошесті, хвороби —
і чаша муки повна вщерть.

ЛЮЦИФЕР.

Твоя робота майже бездоганна.
Ти, Бефароте, цим побив рекорд.
Вона така тонка і філігранна,
що перевершив чорта чорт.

ВСІ ЧЕТВЕРО ХОРОМ.

З Творцем змагаючись, ми деміюрги.
Заволодів і нами творчий шал.
Тобі, Люцифере, у ніч Вальпурґи
до ніг складаємо свій кал.

ЛЮЦИФЕР.

Сюди, сюди, щоб звіт і мій почули
всі демони мочарів і болот,
і ви, Сатанаїле, Вельзевуле!
Мені всміхнулась Астарот.

І — слухай, Веліаре, Бефароте! —
з коріння мандраґори я створив
за нашою подобою істоти
і на землі їх оселив.

Мастивши корінь послідом шакала,
обслону плотську Астарот плела,
і духів, що просторами блукали,
я закабалив у тіла.

Не звірячий, а демонічний розум
у них клекоче в темних черепах.
Я ще додав лихої волі дозу.
На все живе наводить страх

ота істота хижа і злочинна.
Її боїться кожний птах і звір,
і зветься іменем страшним «людина»
цей Люцифєрів новотвір.

ВСІ ХОРОМ.

Хвала, хвала тобі, о Люцифєре!
Вславляють духи вирів і болот
і ті, які посіли ці печери,
тебе і мудру Астарот.

ЛЮЦИФЕР.

Та не кінець на цьому нашим жартам.
Людина, та, що нищить звіра й птиць,
збагне — як вірити відьомським картам —
і таємницю блискавиць.

Вважаючи за божество найвище
себе саму, в нещадній боротьбі
вона усіх собі подібних знищить
і викличе Творця на бій.

Вона, дитина рідна Люцифєра,
глибокі надра звїдає землі
і залїтатиме в надземні сфери
на міжпланетнім кораблі.

І створить космос із шматочка дерги,
звільнивши гїн з в'язниць і ланцюгів,
який розтрощить вихорем енергій
цей гльоб на тисячі кусків.

ХОР.

Хвала, хвала тобі, о Люцифєре!
Вславляють духи темних надр і вод
і демони, крилаті хмарожери,
тебе і чорну Астарот.

САТАНАЇЛ.

Хвала тобі, убгав ти всіх у шапку:
створивши люд, насадовив бур'ян,
що не січе його ні серп, ні сапка,
і ти тепер над світом пан.

ВЕЛІЯР.

Хвала тобі, в людині маєш тигра,
що нищить сарну, зайця, кенгуру.
Змагаючися з Господом, ти виграв
найризикованішу гру.

ВЕЛЬЗЕВУЛ.

Хвала тобі! Ті люди — як ті блохи,
обскачуть кулю всю, і вже реве
страшний пожар майбутньої епохи,
що буде жерти все живе.

БЕФАРОТ.

Хвала тобі, що виплекав мікроба,
що сточить землю, вигризе до дна.
В плянеті зріють зародки хвороби,
і лусне банькою вона.

ХОР.

Хвалу, хвалу тобі, о Люцифєре,
співає демонів проклятий хор.
В прозору вись осяйного етеру
ми понесемо чорний мор.

Ти вклав у людський череп хитрий розум,
що може знищити плянету вщент.
Дорогу вільну дай метаморфозам,
і вдасться твій експеримент.

ЛЮЦИФЕР.

Хтось гупає у кришталеві двері.
Новому гостеві їх відчинить.
Не дихав він у нашій атмосфері
і запізнивсь на сім століть.

ХОР.

Ховаймось, кожний біс за грубу жінку!
Як жах несамовитий побороть,
що кігтем роздирає нам печінку?!
До нас явився сам Господь.

ГОСПОДЬ

(в образі мандрівника з котмою за плечима).

Чого в цю ніч, яку, немов баладу
страшну, обкутала альпійська мла,
ви знов зібралися на чорну раду
вершити пагубні діла?

Як сміло кодро демонів загибле,
яке пірнає в темряву болот,
вдягти себе в ясне небесне срібло,
що личить янголам висот?

ЛЮЦИФЕР.

Ми тут зібралися на маскараду,
а в сяйві янгольських сліпучих шат
спокусник легше дасть із кожним раду,
навіявши дурманний чад.

Ти знов мої обходиш володіння,
наводиш свій порядок тут і там.
Та вже зростає людське покоління,
що дасть відставку всім богам.

ГОСПОДЬ.

Я знаю, випестив нову ти расу,
диявольським умом обдарував.
Породу демонів, на злочин ласу,
в тіла смертельні вчаклував.

Та їй нову торую Я дорогу,
яка веде до зоряних висот,
і не затопче стежечку до Бога
ні Вельзевул, ні Бефарот.

ЛЮЦИФЕР.

Так проти мене ти задумав зраду...
Хай зрадять люди батька сатану?
Співай свою солодку серенаду,
а я... навію туману.

Я їх навчу лукавити, вбивати,
вкладу неспокій, прокляту жагу.

ГОСПОДЬ.

А Я вкладу чуття самопосвяти,
збуджу за подвигом тугу.

ЛЮЦИФЕР.

Я зачумлю їх пристрастю до жінки,
поріддю прищеплю содомський гріх.

ГОСПОДЬ.

А Я — любов, що на геройські вчинки
надхне і визволить усіх.

ЛЮЦИФЕР.

Я покажу до пекла їм дорогу.
В них смак збуджу до мук і катувань,
і будуть з них чорти, лише безрогі,
не дана бо підлоті грань.

ГОСПОДЬ.

А Я скажу: »Є чистота і врода«.
Ключа до неї дам, щоб стала тих
лихих, почварних демонів порода
ще вище янголів ясних.

ЛЮЦИФЕР.

Старий романтику! Таким, як був ти
мільйон років тому, ти залишивсь.
Тоді також музику творчу чув ти,
у свій блакитний сон дививсь.

І сотні раз той сон вже розлітався,
мов куля скляна, впавши на граніт.
А ти, а ти... ще не розчарувався
і твориш заново свій світ.

ГОСПОДЬ.

Дослідник терпить сотні раз поразки,
але зневірі місця не дає,
і ось в п'ятсотий раз... чарівна казка
в реторті дійсністю стає.

ЛЮЦИФЕР.

Як досі ти ще не здобув патенту
на досконалий світ, то чорт із ним!
Як завжди, від твого експерименту
лишиться тільки чад і дим.

ГОСПОДЬ.

На вашім зборищі з Моїх сандалів
стряхаю Я нечисті порохи.
Почавсь одвічний змаг, і в дальній далі
десь наші стрінуться шляхи.
(Виходить).

ЛЮЦИФЕР.

Тепер під грім розпачливий джазбанду
нехай усе пускається у скок.
Хай безсоромна, дика сарабанда
усе затягне у танок.

Хай гори ці стрясає тарантелла.
У всіх бісиць уста — немов кораль.
Дай руку! В першій парі Сатанелла
зо мною відкриває баль.

Я.

Яка страшна, потворна плясовиця!
В тім вихорі, що все утяг у вир,
не відрізниш, де чорт, а де чортиця,
чи то сукуб, інкуб чи звір.

ФАВСТ.

Міцні прокляті чари цієї ночі.
Вгадай, де там рука, а де нога
тобі у синім присмерку мигоче!..
А відьма та на нас морга.

Я.

Вона ж дволиця, мов латинський Янус:
одне лице прекрасне, молоде,
а друге зморщене, старе. Як гляну,
то огидь аж до горла йде.

ВІДЬМА.

Я прошу на танець. У русі бистрім
Ви всі думки розгубите й слова,
і Вам, шановний докторе й магістре,
аж замакітрить голова.

ФАВСТ.

Чому ж одне лице у тебе гарне
і спокушає нас: »Лови момент!«
а друге — зморщене, гидке, почварне,
неначе зжовклий пергамент?

ВІДЬМА.

Ха-ха! Моеї молодости вєсну
я поєднала з старістю. Чудна
я Вам? Направо глянь — любов воскресне,
наліво глянь і вмере вона.
Отак — на мене дивитесь ви ласо,
а так (повертається) — у тілі в'яне кожний м'яз.

ФАВСТ.

Це так, як на картинах у Пікассо.

ВІДЬМА.

Будь ласка, тільки без образ!

Я.

Не бачив, Фавсте, я такого чуда,
(хоч є в Одесі дівчина-павук).
Дивіться, жінка ця чотиригруда,
а має двоє тільки рук.

ФАВСТ.

Це досить для обіймів. Тільки вада
тут є одна: хоч двоє животів,
але пристойного бракує заду,
яким вигідно б ти сидів.

ВІДЬМА.

Якщо нема у Вас комплексів Рема,
як Вам не друг інтимний Мікоян,
то не повстане вам ота дилема,
яка часом бува в «армян».

(Повертається зморщеним лицем).

Бридка я? Не з лица вам пити воду.
Та вже ж подвійна жінка під кінець
подвійну може дати насолоду.
Отож пустімося в танець.

ФАВСТ.

Щоб нечисть та до Вас не приступила,
навколо Вас я, пане, креслю круг.
У ньому є страшна, магічна сила.
Тут ждять, щоб рейвах той ущух.
(Фавст з відьмою, в танці кружляючи, мчить геть, під-
хоплений юрбою. Розпусний танок досягає кульмінацій-

ного пункту. — Появляється на сцені поет священних пасій).

ПОЕТ.

Хай безсоромна змовкне сарабанда.
В цю мить я над тобою володар,
пади до ніг мені, пекельна бандо!
Неси мені покори дар!

Дивись, он я підношу пентаграму.
Тремти, смирись, мовчи — і ні шиширх.
Я дам для решти вечора програму:
ревію, паноптикум і цирк.

Я чорнокнижник, маг із Самарканду.
Хай коцюба не відбиває такт,
хай не звучить кувікання джазбанду,
бо диригентом Горотак.
(Все розташовується вздовж стін, лишаючи вільним ши-
рокий простір посередині).

ФАВСТ.

Мене та відьма зовсім закружила.
Валив їй з рота чад, а з носа дим.
Та врятував мене від злої сили
той добрий маг — мій побратим.

Напружте зір: паноптикум рухомий
перед очима нашими пройде.
Із історичного тепер альбома
наш маг малюнків накраде.

Я.

Я бачу, бачу похід нескінченний
старих, жінок, дорослих, і дітей,
і десь там шибениці, мов антени,
ростуть над прірвою ночей.

ФАВСТ.

То всі, що згинули на Україні
(древлян, полян праправнуки й жиди)
в страшні часи всесвітньої руїни,
не від татарської орди.

Я.

Хто став там на Люциферовім троні,
простягнувши струнко руку наперед,
немов застигнувши в мертвім перегоні,
прямий і гострий, як лянцет?

ФАВСТ.

Приймає вождь парад великий смерті:
всі спалені, кого замучив кат,
всі струені і кулями роздерті
явилися на цей парад.

ХОР ДІТЕЙ.

Защо ті муки?
Защо ми згинули?
Нащо нас руки
в полум'я кинули?
Радощів літа,
чом їх не дано нам,
пізнього квіту,
півдня рахманного,
впитого в віддих,
втечі від недруга,
пориву в віддаль,
сонця прещедрого
злогого скарбу?
Защо нас згублено?
Чом нашу скаргу
в ніч не розтрублено?

ХОР МАТЕРІВ.

О, де ви, де ви, немовлята,
що ми не вміли врятувати?

Де ваша провесна цвіте?
Для кого в серці сум росте?

О, хто розчесав вам волосся,
що ніжно кільцями взялося?

Хто вміє ранком золотим
і хто під явором густим

вас тихо співом заколише?
Хто теплом постіль вам надише,

хто доглядатиме в ночах
і віддзеркалиться в очах?

ХОР ДІТЕЙ.

Чуємо кличі,
матері, чуємо.
Вітер кигиче,
в зіллі ночуємо.
А до домівок
нам не дістатися.
Тут відпочивок.
Вам не дізнатися,
як ми часами
вечором тужимо,
над матерями
поночі кружимо.
Мла не пускає;
бризкає зорі їй,
снами лякає,
жар крематорія.

Я.

Хто, підійшовши, поруч став на троні,
по пас оголений, зіперсь на кант,
як римський імператор у короні
із лавра й запашних троянд?

Через плече він гордовито носить
обвішаний хрестами аксельбант,
на кожному пальці ніг — бо він же босий —
іскриться в персні діамант.

ФАВСТ.

Жезло маршальське у руці... Той грубий?
Коли б це на гетьманському посту
його поставив вождь, він булаву би
собі замовив золоту

і православіє в автокефальній
прийняв би церкві, влітку їздив в Крим,
і був би з нього гетьман ідеальний,
на йм'я Геренко Герасим.

Я.

А хто це йде, що ногу так волочить
і тягне за собою довгий хвіст
п'янких дівчат, до любощів охочих
та в Терпсіхорин храм їм стелить міст?

ФАВСТ.

То арбітер мистецького закону
і третьої держави Цицерон.
Щодо бабів він був без забобону —
тому і зветься »цицірон«.

Я.

А хто це йде з пов'язкою на оці,
дітей забитих тягне на шнурку,
хапає жиденят по кожнім боці
і вішає їх на суку?

ФАВСТ.

В перекладі ім'я його — «Небесний».
Він концентраків тьму набудував,
і на Страшнім Суді той люд воскресне,
який він там помордував.
(Весь похід старих, жінок і дітей поволі проходить повз
кришталевий риф, що править за трон і за трибуну.
Вождь і грубань, прийнявши парад, сходять і приєднують-
ються, замикаючи похід).

Я.

Он там новий хтось вийшов: низькочолий,
дебелий, певне то володар «мас».
Йому відзнаків стільки прикололи,
що груди — мов іконостас.

Чорти несуть сто качанів капусти.
Він розставляє ліжко на кону.

ФАВСТ.

Те ліжко — ложе велетня Прокруста.

Я.

Ще й дівка грає на зурну.

САТАНАІЛ.

Клади на ліжко кожного небогу.
Біда, як хто по мірці не прийшовсь:

хто завеликий, тим відрубуй ноги,
хто замалий — розтягуй вздовж.

ВЕЛІЯР.

Це забезпечує державі поступ:
вгадай, де тут мудрець, де ідіот,
як, підрівнявши до одного росту,
знівелювали ввесь народ!

БЕФАРОТ.

Коли по операції Прокруста
знайдеться в когось мудра голова —
здійми та настроми качан капусти,
і мацапура та — жива.

ВЕЛЬЗЕВУЛ.

Платівка наговорена (незмінна,
щоб не порушити святий шаблон)
в розтяті груди вставлена — й людина
є бездоганний грамофон.

ЛЮЦИФЕР.

Нафабрикуйте, біси, автоматів,
самі тіла, позбавлені душі,
бо нам потрібна безліч апаратів.
Обслужать їх »товариші«.

Скопаймо ґрунт промерзлого Таймиру,
упиймось каламуттю Колими,
у пустках незміреного Сибіру,
там будем панувати — ми.

ХОР В'ЯЗНІВ.

В мертвій, у білій пустелі,
хрищені в чорній купелі

мук і тортур,
снігом зав'яні,
грунт ми копаємо,
лихом засіяний.
З криги споруджений мур
кайлами денно добуємо,
мур...
Золото з рік добуваємо,
воду черпаємо
з мертвих баюр.
В темних і вогких бараках
криє нас холод і мряка.
Мучить ночами нас туга,
зводить на очі
постать коханки і друга,
зводить щоночі
туга...
Як же нам вийти із круга
цих божевілньких
днів і ночей,
з круга...
з кола потужних і сильних
страшно-щоденних речей?!
Чи ви дочуєте
наші
скарги й печалі,
ви, що у залі
десь бенкетуєте,
п'єте із повної чаші?!
ви, що щасливих
вірних дружин обіймаєте,
ви, що на нивах
жатву свою озираєте,
повним любуетесь колосом,
ви, що дітей підіймаєте
в яблуні, що, обважнілі,

хилять їм овочі спілі?!
Чи вас досягнемо голосом
ми тут у білій пустелі,
лихом засіяній,
хрищені в чорній купелі,
снігом зав'язані?..
Тут у пустелі,
у заметелі...

ЖІНОЧА ПОСТАТЬ З ПАЛЬМОВОЮ ВІТТЮ.

Ми чули й беремо все до відьма.
Та треба нам комісії створить,
що дослідять достоту й пильно, що ми
самі не можемо назорить.

Хай будуть вам на рани як олія
слова: ми вам спасем юнацтва цвіт,
і не забуде вас демократія.
Пождіть лише з десятків літ.

ЛЮЦИФЕР.

Хай же віє завірюха,
засипає снігом вуха.
Закружляймо в чистім полі,
в божевільнім, клятім колі.
Із болота,
Бефароте,
скоком-плигом
в бездоріжжя, по камінню,
білим зайцем або тінню,
все притрушуючи снігом.
В чорній хмарі,
Веліаре,
прижени оті примари,
чорні чари.

Реготання Вельзевула
всі щоб чули!
Просто на Сибір
летимо з цих гір.

ВЕЛЬЗЕВУЛ.

Гола й мертва далина.
Не забракне нам вина.
Призволяйтеся! З поклоном
почастує самогоном
сам великий сатана!

(Починається дика вахканалія).

ГОРОТАК.

Всі на місця! Це річ без прецеденту,
щоб кодло бісове пішло в танок,
коли нема наказу диригента.
Це рококо, а не барок!

Пройшов паноптикум, і пантоміма
скінчилась. Починається реву.
Пройдуть тепер достойники без грима,
що можуть дати інтерв'ю.

ЧЕТВЕРО ГЕНЕРАЛІВ В УНІФОРМІ.

Ми від Амура, Темзи і від Крима
шлях пройдемо. Здобудем трон і край.
Відродиться нащадкам Неділіма
від Порт-Артура по Дунай.

Полонить нас порфірна відтінь багра.
Ми скрізь собі шукаємо царя.
Часами дуже мучить нас подагра,
і ще не сходить нам зоря.

(Входять)

ЧЕТВЕРО, ЩО НЕСУТЬ ВАЖКИЙ ТРИЗУБ.

Поставила нас доля на сторожі,
щоб берегти традиції закон,
і з іншим претендентом нам негоже
в куточку пити самогон.

Несемо крізь роки важкий цей Тризуб.
Намуляв він мозолі на руках,
та ми, перетривавши кожну кризу,
на рідних сядемо ланах.

Я.

Он, Фавсте, гляньте! Як це взять до тям,
бо є це диво не якенебұдь:
он двоє йдуть, які зрослись тілами
і один одного гризуть.

ФАВСТ.

О, не дивуйтеся! Це гра натури:
ті двоє — то сіямські близнюки.
Один музика й грає на бандуру,
а другий крутить вітряки.

Один заграє так, що світ танцює,
і хоче кожного втягти в танок,
а другий спроквола мірошникує
і каже: »Нащо йдеш у скок?«

ПЕРШИЙ БЛИЗНЮК.

Від твого тринькання заклало вуха
мені. Злуплю тебе, як дерезу.
Лиха мара на тебе і посуха!
Мовчи, бо пальці відгризу.

ДРУГИЙ БЛИЗНЮК.

А ти мене проклятою мукою
вже з ніг до голови заporошив.
Анахтема зв'язала із тобою,
і в дурні чорт мене пошив.

ПЕРШИЙ БЛИЗНЮК.

Вже цілу ніч ти граєш від учора,
гудуть від твого бренькоту ліси.
Тобі у борщ я кину мухомора —
і зразу дуба ти даси.

ДРУГИЙ БЛИЗНЮК.

Тебе також пожерли би гієни,
якби я мертвим трупом тутки ліг,
бо й твого м'яса візьметься гангрена:
у нас же спільний кровобіг.

ФАВСТ.

Колись були вони єдине тіло,
та надвое Люцифер розщепив,
і ждуть вони, щоб лицар сонцекрилий
їх якось знов докупи злив.

Я.

А онде, граючися булавою,
простує хтось, немов на маскарад,
зовсім не зацікавлений юрбою
і виглядом — аристократ.

АРИСТОКРАТ.

Лягли вже через життєву леваду
у далечінь історії шляхи,

торовані від Темзи у Канаду.
Знов заклубляться порохи.

І візьме Україну знов у спадок,
як долі вислужений, цінний дар,
старого роду визнаний нащадок —
її законний володар.

ПОЕТ ГІПЕРБОЛІЧНИХ ЖАХІВ.

О, давнини стебельце! Як державу
Вам, принце, вкрадено, отак мені
украдено рукописа і славу.
Верніть, верніть мені пісні!

Нехай нагадує злодіям строго
щодня з горища нявкання kota
про злочин їх. Най кров їм стане рогом
і запечатає вуста.

ГУРТ ЛЮДЕЙ У БАГРЯНИХ ОДЯГАХ.

Нова зоря над нами багряніє.
Ми проповідники й творці синтез.
Всі йдуть з ненавистю, що в серці тліє,
і тільки ми ідемо без.

Якщо ми збережемо хоч би колхози,
з советів викинемо большевиків,
то будуть ситі і вовки, і кози,
і в нас не буде куркулів.

ІНШИЙ ГУРТ.

Не бого-, віршо- ми, а кара-мази,
яких наведено на вірний шлях.
Епоха чорним вихорем екстази
під нами клубить білий прах.

Хай лиш махне нам рукавом Аглая —
ураз ми впадемо в чарівний транс:
нехай живе, росте і процвітає
наш азійський ренесанс!

ПОЕТ НЕЦІЛОВАНИХ УСТ.

От лють мене бере. . . Візьму та плюну.
Це все московським лапотем смердить.
Сюди співця загірної комуни,
що досі хоче нам світить!

Сюди того чекіста і »прохвоста«,
щоб учинити скорий самосуд.
Його нам треба в воду просто з мосту!
Тоді ми скажемо: »Капут!«

ФАВСТ.

Погляньте, там, де річка пересохла,
— пробившись крізь чорні чагарі,
простоволоса жінка їде охляп
на п'ятиногім комарі.

Куди прямує дивна амазонка?
Ще й два супутники у темну ніч,
щоб вершниця не впала в ополонку,
товаришують обабіч.

Один із них — це справжній Мефістофель:
волосся чорне й смага на лиці,
дугастий вигін брів і гострий профіль;
а другий — з коропом в руці.

ВЕРШНИЦЯ.

Комаре бідний мій! Скрутив ти ногу,
коли по гострім камені скакав.

Недаром ти кульгав усю дорогу.
Та може вправить костоправ.

КВАЗІ-МЕФІСТОФЕЛЬ.

Скажіть мені, о Беатріче, де ми.

ВЕРШНИЦЯ.

Ми між своїх... Агов, агов, он Клен.
Він певне персонажів для поеми
шукає серед тих сирен.

Вітаю Вас! Візьміть ці діаманти
в оправу віршову. Вони мутні,
але як відшліфуюте їм канти,
у них заіскряться вогні.

Я.

Спасибі Вам, незбагнена Ліліто!
Як Ви потрапили в цей чорний сон?

КВАЗІ-МЕФІСТОФЕЛЬ.

Ми добираємо собі еліту
на свій манір і свій фасон.

КОРОПОЛОВІЙ.

А щоб була вона з твердої криці...

КВАЗІ-МЕФІСТОФЕЛЬ.

щоб нєсла волю на вістрі меча...

ВЕРШНИЦЯ.

щоб слово мав у ній поет-патрицій,
як в драмах шпади і плаща...

КОРОПОЛОВИЙ.

чи в епосі у Шота Руставелі...

ВЕРШНИЦЯ.

щоб не співала з черню в унісон...

КВАЗІ-МЕФІСТОФЕЛЬ.

— ми запозичений в Макіявеллі
їй продиктуємо канон.

КОРОПОЛОВИЙ.

А щоб позбутись традиційних лахів,
що підбрали з рідної землі...

КВАЗІ-МЕФІСТОФЕЛЬ.

— ми рушимо у похід на феллахів,
що колупаються в ріллі.

ПЕРШИЙ АНТАГОНІСТ.

А де ти, де ти був, цивільний щуре,
в яких каварнях каву попивав,
коли ми, браві, боем брали мури?
Де Казановою блукав?

КВАЗІ-МЕФІСТОФЕЛЬ.

Мовчи, о безсоромний клеptomане!
Згадай, як Гамсуна ти обікрав:
з його в екстазі родженого »Пана«
зробити підпанка здолав.

ДРУГИЙ АНТАГОНІСТ.

Шануйте заповіти предковічні!
Торкнеться рідної землі Антей —

здрігнуться в надрах сили телюричні,
що їх колише Прометей.

ВЕРШНИЦЯ.

Мене пригоди духом вабить УПА.
Он — чуєте — гуде її сурма.
І, може, зв'яже націю до купи
мого волосся патлама.

КВАЗІ-МЕФІСТОФЕЛЬ.

Геть, геть! Не кокетуйте набік, донно,
і збережіть лише для мене чар.

КОРОПОЛОВІЙ.

Геть, геть! Утрюх — ми нерозривне гроно.
Сковородуймо через яр!

ВЕРШНИЦЯ.

Hélas, hélas! Мене до сарабанди
не пустить він. Дзижчить уже комар.
O notre ami, плекайте l'arte grande!
Adieu, adieu, au revoir!

Я.

O l'arte grande! Божеське, високе
мистецтво майстра! Як же перелить
у тебе ті душі п'янючі соки,
якими океан кипить?

ПОЕТ БЕЗ ТЕМ І СЮЖЕТІВ.

Це дуже просто. Їдьте до Монмартра,
бо, щоб творить, то треба мати рецепт
якийсь від Ануї або від Сартра.
Два роки будьте їх адепт,

чи закрутіть словесну завірюху
наодлів, насклесь, наруч, на бур'ян, —
і накигиче галич рим на вухо:
жупан, паркан і кордован.

Я.

Складіть же у науку нам сонета,
зімпровізуйте щось, щоб ми уміть
могли вхопить ту техніку поета,
що в небі іскрами тріщить.

ПОЕТ БЕЗ ТЕМ І СЮЖЕТІВ.

Човни, корвети, яхти, бригантини
із Сан-Домінго, Конго і Сіпанго,
з Шанхаю, Куби, Кайра, з-понад Гангу,
із Еквадору, Чіле, Аргентини

везуть мигдаль, сандал і терпентину,
дактилі, амулети, бумеранги,
шімпанси, пуми, кобри і мустанги,
онагри, риж, кокоси і цитрини.

А я, мов мідна постать Колеоне,
на березі любасно бовванію,
рахую щогли, траси, галеони

та музу жду. Блукарка і повія
по всіх краях накрала краму хвацько —
і з рота рвуться вірші трамтадрацькі.

ПОЕТ РЯСОФОРНИЙ.

Щоб нам поезія до серця впала,
то треба прості добирать слова,
що у палкім шуканні ідеала
знайдє немудра голова.

В пустиню йдіть, бо там, під рев шакала,
життю самотньому віддавши дань,
людина стане досить досконала,
щоб пішки перейти Йордань.

Боріте спрагле тіло півстоліття,
аж поки зморщиться воно у гриб, —
тоді ви досягнете верховіття,
як той Зосим, що не погіб.

ПОЕТ БЕЗ ТЕМ І СЮЖЕТІВ.

У мене кондотьери і корвети,
корсари, елерони і ноктюрн,
а рими тріскотять, як кастаньети,
бо трусяться з етрусських урн.

РЯСОФОРНИЙ ПОЕТ.

А я у преглибокім омофорі
втопив жагу єгипетських Марій
і приложив епітет »неозорі«
до пахощів, облич і мрій.

ПОЕТ ГІПЕРБОЛІЧНИХ ЖАХІВ.

Мені з очей викочуються сльози
і в даль пливуть плянетним ланцюгом.
У тій метаморфозі лусне розум,
бо сонце нявкає котом.

Не здох той звір, а скірить ікла з неба.
Жорном убахне в землю без ознак
хвоста у дірці з дзвоником, де треба,
журбі показувати шлях.

РЯСОФОРНИЙ ПОЕТ.

Найпачіше про чисту риму дбайте,
про якісний папір і про картон,

але у вірші кожному давайте
утертий, витертий шабљон.

ВСІ ТРОЄ.

Ото ж і є воно, те l'arte grande,
що кожний з нас інакше зрозумів.
Крізь регіт, крик і тупіт сарабанди
гримне громами спільний спів.

Я.

А онде ще якась то мацапура,
це моди нашої останній крик.
Де тут косметика, а де натура?
Не жінка то й не чоловік.

ФАВСТ.

Про те спитаймось у того поета,
що радості з журбою обіймав.
Він заблукав сюди, як та комета,
і до чортів на баль попав,
бо Вірзінґа шукає, того ката,
що з сина виточив по краплі кров.
Скрізь, де ця нечисть крутиться проклята,
шукає й досі не знайшов,
щоб знищити і самий дух катюги,
спалить його в вогні страшних заграв,
щоб, коли родиться той син удруге,
кат знов його не мордував.

Я.

Ви вміли чаром слова володіти.
Скажіть, який це витвір малярів,
нагадуючи нам гермафродита,
стягає погляди чортів?

ПОЕТ ЖУРВИ І РАДОСТИ.

Не дівчина з русявою косою
в легкій суконці, де тонкий батист —
як піна хвиль під скелею морською,
як від коханої блакитний лист,
не дівчина, що з церкви йшла, туманна,
з ліхтариком в руці в Страсний Четвер
та цитувала інколи Ростана,
ясна, тендітна владарка химер.
Не та, що проводжала вас »до рогу«,
не наймолодша дідича дочка,
яку згадав у »Мертвих душах« Гоголь,
що в неї мова мила і дзвінка.

— Ні, ні, з волоссям, коротко обтятим,
з тонкими розчерками бритих брів,
з вампірним ротом, охрою облятим
— вітринний манекен для крамарів —
з краваткою, в мужських широких штанах,
окраса бюр, відвідувачка кін,
не жінка, а у чарах, у шаманіх
добою витворений андрогін.

Він безстатевим символом епохи
бує в снах тривожних юнаків,
і не ясна любов, а темна похоть
клекоче в жерлі спалених років.

Струнка золотошата Беатріче
в простори синьої далечини
поета вже не вабить і не кличе,
і гинуть квіти марної весни.
Нам дана, технократам низькочолим,
не еллінська гармонія частин,
— наш ідеал є майрінковський Голем,
мільйонний виріб владарок-машин.

Минуло все... ми йдемо крізь пустелі,
де хвилювалися раніш моря.

На попелясто-сиві асфоделі
нам світло точить миршаве зоря.
Я кличу: Господи, пошли нам повінь,
щоб залила суху Сагару душ,
століттю в жили влий п'янкої крові
і сілоамські мертві води зруш!

ПЕРШИЙ ПІВХОР.

Де вона, жінка, що маючи
світ рятувати,
стала б на чаті,
срібну лілею тримаючи,
в ясностях шати,
— там на високій горі
заклики нам посилаючи,
в ранкоруже вквітаючи
світло зорі?

ДРУГИЙ ПІВХОР.

Згублено гасло.
Горе! багаття погасло,
що понад скелями-горами,
поза нічними просторами
нам запалила вона.
Як же пригнати човна
до осяйних височин
тих верховин?

ВЕСЬ ХОР.

О, голубице, гряди!
Благословенна ти в жонах!
Кроч по уквітчаних лонах
і по свічадах води.

(З'являються три відьми).

ПЕРША ВІДЬМА.

Хурделить вітер у хуртечі,
у хугу мчить чортів хурбан.

ДРУГА ВІДЬМА.

Шамряє й шамотить в утечі
і шамко шастає шаркан.

ПЕРША ВІДЬМА.

У хамороді по халаці
летить на хандрі мій хабаль.

ДРУГА ВІДЬМА.

Он шаснув шалиган пропаций,
шамнув він на шабаш і баль.

ПЕРША ВІДЬМА.

Твій на хабеті халасує,
бо є твій хахаль халаштган.

ДРУГА ВІДЬМА.

То твій шалависто цілує,
а мій — шамкий шалтай-шайтан.

ТРЕТЯ ВІДЬМА.

Мій — гоп на патолоч у палуб
і в пазуху пурхне, мов шпак.

ДРУГА ВІДЬМА.

Я тихо в щуварах лежала б,
щоб з мене стяг він шандарак...

ПЕРША ВІДЬМА.

...щоб він хабиною похвоїв
тебе, поклавши на хабаз...

ТРЕТЯ ВІДЬМА.

і пагіллям би заспокоїв
твій запопадливий екстаз.

ПЕРША ВІДЬМА.

В харящі розстелю керею,
в халяндрі хапко закручу.

ТРЕТЯ ВІДЬМА.

Пачоси в паюсі помию
і пацірки в ній помочу.

ПЕРША ВІДЬМА.

У хахольках є харч хороший:
для халаса лукум-рахат.

ДРУГА ВІДЬМА.

В шатана штані без холошів.
Вдяглася шушваль у шарлат.

ПЕРША ВІДЬМА.

Похухай в рот мені, бо кашель
мене вхопив на тижнів шість.

ДРУГА ВІДЬМА.

Тобі всі кості точить шашель, —
тож нашорошиться твій гість...

ТРЕТЯ ВІДЬМА.

і натопирщиться, поклавши
папуже вухо на твій пуп.

ДРУГА ВІДЬМА.

А ти, у шаль його вмотавши,
не будь шалависта — й за чуб.

ТРЕТЯ ВІДЬМА.

Як пал погасне — скоч на нього,
сядь верхи, як на помело,
і шалапута-пусторога
упхай в розпечене жерло.

ДРУГА ВІДЬМА.

Без шат усі шальвіри шарі,
шугне в шаланду шалиган.

ТРЕТЯ ВІДЬМА.

Попав би паплюзі до шпари
той марципан — аби тапчан.

ВСІ РАЗОМ.

О, кличмо, кличмо всю халастру!
Чалімось чапко до чортів!
Уталабаньмо гарний настрій
у хараманів-хаптурів.

Варіть падиволос, чар-зілля
і таволгу, талій, талбан!
Хай з нами в тамбурі весілля
хурделить халусів хурбан.

Я.

Дивіться, Фавсте, що там біси роблять!
Якесь велике колесо несуть
і тягнуть махіну ту на оглоблях
та з радости п'янкої ржуть.

ФАВСТ.

То Чортів Млин вони несуть нагору,
добули із пекельних, скельних надр,
бо є на те, щоб стерти світ на порох,
вже бісів вишколений кадр.

БІСИ.

Ми всім тепер керуєм і кермуєм,
несім, несім, поставмо і крутім,
ми біг подій невхильно диригуєм.
Бам-бім, бам-бім, бам-бім, бам-бім!

(Поставивши колесо, починають його крутити).

ГОЛОС ЙОАНА ПАТМОСЬКОГО.

Я бачу Месника, який карає.
Виходить з уст йому двосічний меч,
і лусне гльоб від краю аж до краю
у громі й гуркоті хуртєч.

Струснеться небо, падатимуть зорі,
як недостиглі овочі з дерев.
Розпадом речовини зрине д'горі
землі розідраної рев.

І град паде важкий, немов барила,
і вершник, що на чалому коні
помчить полум'янисто-бурекрилий
у чорні вихорі й вогні.

Спиніть, спиніть те колесо прокляте
історії, крутіть у інший бік, —
не так, не так, як ті чорти завзяті
його крутили вік-у-вік.

ФАВСТ.

Ходім, ходім туди, вчинімо спротив.
Наляжмо що є сил. А що, коли
ми подолаємо отих мармотів,
щоб тут роки нам зацвіли

трояндами, які звінчають мудре,
ясне чоло відновленій землі?

ВІДЬМИ.

Хай землю розпорошать нам на пудру
кохані наші хахалі!

ГОЛОС ЙОАНА.

Не в хаосі Творець, а творить космос.
Тому спиніть, спиніть безбожний рух.
Це є день демонів, потворний, восьмий,
в яким гуде ненатлий дух.

ГОРНІЙ ХОР.

В небо підносяться
співи благальні.
Перлами росяться
сфери астральні
в вічнім кружинні,
в білім горінні.

ХОР БІСІВ (галасом покриваючи і заглушуючи слова горнього хору).

Закружимо завірюху,
засипаймо пилом вуха.
В бездоріжжя по камінню
халясуймо в гори тінню.
Швидше, швидше Млин крутіть
і халяндру завертіть!

ЛЮЦИФЕР.

Пірнайте в пільму чорну
і, космос неповторний
перетворивши в порох,
розсипте у просторах.

(Змагання між бісами та духами в людській подобі, які намагаються крутити колесо в інший бік. Все потахає в страшному галасі, хаосі і чорній пільмі, яка обгортає все).